

Derleme Makale, Gönderim Tarihi: 25.08.2024; Kabul Tarihi: 27.11. 2024
DOI: 10.47129/bartiniibf.1538448

Yeniden Refah Partisi'nin Kurumsal Belgelerinde ve Partili Yetkililerin Açıklamalarında Kadına Bakış

Dr. Muhittin IŞIK

Adalet Bakanlığı

muhittin.isik.kou@hotmail.com, Orcid ID: 0000-0002-8477-4622

Öz

Bu çalışma, 2018 yılında kurulan ve hızla büyüyen Yeniden Refah Partisi'nin kadına yönelik tutumunu ana hatlarıyla ele almayı amaçlamıştır. Literatür taraması sonucunda çok genç bir parti olarak Yeniden Refah Partisi'nin yanı sıra kadın konusunu siyasi partiler özelinde irdeleyen akademik çalışmaların sınırlı olduğu gözlenmiştir. Bu çalışma ise eleştirel bir bakış açısıyla arşiv araştırması tekniği, tarihsel ve betimsel araştırma yöntemleri aracılığıyla literatürdeki eksikliği bir ölçüde giderme iddiasını taşımıştır. Araştırmanın temel argümanı, Yeniden Refah Partisi'nin çoğu siyasi partinin aksine kadın konusuna dinsel (İslâmî) açıdan yaklaştığı tezine dayandırılmıştır. Nitekim Milli Görüş hareketini referans alan Yeniden Refah Partisi'nin tüzüğü, parti programı, seçim beyannameleri ve parti yetkililerin açıklamaları incelendiğinde, dinsel içerikleri haiz bir kadın politikasının izlendiği ileri sürülebilir.

Anahtar Kelimeler: Yeniden Refah Partisi, Fatih Erbakan, Milli Görüş, Kadın
JEL Sınıflandırması: J12, J13, J16

A View of Women in the Institutional Documents of the New Welfare Party and the Statements of Party Officials

Abstract

This study aimed to outline the attitude towards of the New Welfare Party which was founded in 2018 and is growing rapidly. As a result of literature review, it has been observed that academic studies examining the woman's issue specifically for political parties and as a very young the New Welfare Party are limited. This study claimed to fill the gap in the literature to some extent through archival research technique, historical and descriptive research methods from a critical perspective. The main argument of the research is based on the thesis that the New Welfare Party, unlike most political parties, approaches the women's issue from a religious (Islamic) perspective. As a matter of fact when the statute, party program, election declarations and statement of party officials of the New Welfare Party which takes the National Outlook Movement as a reference are examined, it can be argued that a women's policy with religious content is followed.

Keywords: The New Welfare Party, Fatih Erbakan, National Outlook, Woman
JEL Classification: J12, J13, J16

Giriş

1961 Anayasası ve 1982 Anayasası'na göre “Siyasi partiler demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır” (1961 Anayasası, m. 56; 1982 Anayasası, m. 168). Anayasaların bu maddelerinde siyasal partiler olmaksızın demokrasinin düşünülemeyeceği, demokrasinin siyasal partiler aracılığıyla anlam kazandığı anlaşılmaktadır (Işık, 2024: 136). Diğer taraftan siyasal partiler demokratik sistemin siyasal, ekonomik, kültürel alandaki bütün noksanlık ve hataların sebebi olarak ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda toplumsal yaşamı sıkıntıya sürükleyen ve çözüm bekleyen bütün sorunlara çözüm üretil(e)memesinden sorumlu tutulan oluşumlar da yine siyasal partiler olmaktadır. Bu sorumluluk hâli de toplumun gerek demokratik siyasal sistemle ilişkisini gerekse sisteme yaklaşımını etkileyebilmektedir (Altıntaş, 2003: 2).

2024 yılı itibarıyla Türkiye’de toplam 158 siyasal parti bulunmaktadır (Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı, 2024). Bu siyasal partiler içerisinde Necmettin Erbakan’ın temellerini attığı Milli Görüş Hareketi¹ni temsil eden partiler de mevcuttur. Bu doğrultuda sırasıyla; Milli Nizam Partisi (1970-1971), Milli Selamet Partisi (1972-1980), Refah Partisi (1983-1998), Fazilet Partisi (1997-2001) ve Saadet Partisi (2001-) Milli Görüş’ü temsil eden başlıca siyasal partiler olmuştur (Işık, 2023: 62-72). 2001’de Saadet Partisi’nin kurulmasından çok kısa bir süre sonra “muhafazakâr demokrat”

---

¹ Necmettin Erbakan’ın mevcut dünyayı algılama şeklini ifade eden Milli Görüş’ün köklerini Kur’an’dan alan Hak-Batıl mücadelesine dayandığı ileri sürülebilir (Arpacı ve Baharçipek, 2017: 117). Bu çerçevede bir siyasi deneyim olarak Milli Görüş’ün merkez sağ siyasetin sınırlı muhalefetine karşı cari rejimin ürettiği Batılılaşma fikrine karşı mesafeli olan ve ilişkili olduğu merkez sağdan kendisini özerkleştirme çabasını taşıdığı ifade edilebilir (Baykal ve Çaha: 2017a: 2). Milli Görüş’ün fikrî temelleri 1960’lı yılların sonlarında atılmıştır. Necmettin Erbakan’ın 1968’de büyük ticaret ve sanayi çevrelerine karşılık küçük ve orta çaptaki iş insanlarının temsilcisi olarak Odalar Birliği başkanlığına seçilmişse de görüşleri büyük ticaret ve sanayi kesiminin etkin olduğu İstanbul ve İzmir Ticaret Odaları’nın tepkileriyle karşılaşmıştır. Sonrasında ise Necmettin Erbakan’ın başkanlığı Adalet Partisi iktidarının Ticaret Bakanı tarafından tanınmamış ve Erbakan Odalar Birliği yönetiminden hemen uzaklaştırılmıştır. Buna ilave olarak Erbakan’ın Adalet Partisi’nden milletvekilliği aday adaylığı da veto edilmiştir (Sarıbay, 2018: 576). Bunun üzerine Konya’dan bağımsız milletvekili olacağı ilan eden Erbakan, 1969 genel seçimlerine “Bağımsızlar Hareketi” olarak girme kararı almıştır (Çalmuk, 2001: 2). Necmettin Erbakan ve bazı arkadaşlarının (Faruk Yeğin, Osman Kirişcioğlu, Ömer Lütfi Bozcalı, Rifat Boynukalın, Hulusi Özkul, Süleyman Karagülle, İsmail Müftüoğlu, Ahmet Tevfik Paksu, İsmail Coşar, Celal Kılıç, Hüseyin Dura, Ekrem Ocak, Murat Hinislioğlu, Hüsamettin Fadikoğlu) bağımsız aday olarak girmesiyle Milli Görüş’ün siyasal alanda temelleri atılmıştır. Erbakan, ilk yıllarda bile kendilerinin “millî”, diğer siyasal partilerin tamamının ise “gayrı millî” kanadı temsil ettiğini öne sürmüştür. “gayrı millî” ifadesi ilerleyen süreçte yerini “taklitçi” sıfatına bırakmıştır. Erbakan’ın sıkça kullandığı “millî” kavramı, dünyevî ya da ulusal olmaktan çok dinî ya da ümmetçi bir anlam içermiştir (Çakır, 2018: 544). Böylelikle Necmettin Erbakan’ın temellerini attığı Milli Görüş, yerliliği ve dinliliği barındıran bir söylem üretmiştir (Çalmuk, 2018: 554). Ancak son tahlilde Erbakan öncülüğündeki Milli Görüş Hareketi sembolik düzeyde İslâmî referanslar üzerinden politika yürütmüşse de bu değerlerin entelektüel, ahlaki ve siyasi bir referans ve iş yapma biçimine dönüşmediği, böylelikle Hareket’in sağ siyasetinden farklılaşmasının zorlaştığı savunulabilir (Baykal, 2021: 48).

kimliğiyle Adalet ve Kalkınma Partisi kurulmuş, böylelikle Milli Görüş'te ilk ciddi çözülme baş göstermiştir. İkinci büyük çözülme ise 2010 yılında yaşanmıştır. 2010'da Necmettin Erbakan ile görüş ayrılığına düşerek Halkın Sesi Partisi'ni (HAS Parti) kuran Saadet Partisi Eski Genel Başkanı Numan Kurtulmuş, 2012'de Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın teklifiyle AK Parti'yle birleşmiştir. Ancak Coşkun ve Yanar'ın (2020: 267) da işaret ettiği gibi Milli Görüş'ün içinden çıkan ve İslâmcı politikaları terk ettiği iddiasıyla siyaset sahnesindeki yerini alan AK Parti zaman içerisinde İslâmcı söylemin işlevsel yönünü siyaset alanını domine etmek için kullanmaktan imtina etmemiştir. AK Parti, İslâm'ın siyasal anlamda araçsallaştırılması bakımından, tıpkı Milli Görüş partileri gibi, "siyasal İslâmcı" bir karaktere sahip olmuş, Osmanlı geçmişi gönderme yapan, milliyetçi yönü baskın olan bir muhafazakârlık anlayışını benimsemiştir.

Öte yandan yukarıda sıralanan Milli Görüş partilerine 2018'de kurulan Yeniden Refah Partisi'ni de ilave etmek mümkündür. Yeniden Refah Partisi hem genç bir parti oluşu, hem en hızlı yükselen partiler arasında yer alması, hem de mevcut durumda kendisi dışında Milli Görüş Hareketi'ni temsil eden bir partinin olmadığı iddiasıyla öne çıkmaktadır. Literatürde gerek Yeniden Refah Partisi gerekse kadın konusunu siyasal partiler özelinde ele alan akademik çalışmaların yetersiz oluşu bu konunun seçilmesinin temel gerekçesidir. Bu bağlamda tek bir metotla sınırlandırılmayan araştırmada arşiv araştırması tekniği, tarihsel ve betimsel araştırma yöntemlerinden yararlanılarak öncelikle Yeniden Refah Partisi'nin kuruluşu ve ideolojisi irdelenmiş, sonrasında ise eleştirel bir yaklaşımla kadına bakışı ele alınmıştır. Literatürde Milli Görüş Hareketi üzerine çok sayıda araştırma olmasına rağmen, Yeniden Refah Partisi'ni spesifik olarak konu alan akademik çalışmaların yok denecek düzeyde sınırlı olması, geçmiş çalışmalarda din-siyaset ilişkisi bağlamında kadın konusunun siyasal partiler özelinde yeterince ele alınmamış olması bu konunun seçilmesinin temel sebebidir. Bu çerçevede Yeniden Refah Partisi'nin kadına bakışını ana hatlarıyla ortaya koyma amacıyla olan bu çalışmada, Parti'nin kuruluş sürecinden 31 Mart 2024 yerel seçimleri sonrasına kadar kadınlarla ilgili yaşanmış olaylar silsilesi eleştirel yaklaşımla ortaya konulmuştur. Eleştirel yaklaşım kapsamında Yeniden Refah Partisi'ne ideolojik açıdan mesafeli olan gazeteler, haber kanalları ve internet kaynakları da göz ardı edilmemiştir. Çalışmada bu kaynaklara fazlaca yer verilmesinin bir diğer önemli nedeni ise, kadın konusunda gündemi meşgul eden haberlere bu kaynakların yoğunlukla yer vermiş olmasıdır. Son tahlilde Yeniden Refah Partisi'nin kadına bakışının net bir şekilde anlaşılması için ilk olarak parti programı, parti tüzüğü ve seçim beyannameleri incelenmiş, seçim süreçlerinde yaşanan olaylara değinilmiş, daha sonra parti yetkililerin açıklamalarına yer verilmiştir.

1. Yeniden Refah Partisi'nin Kuruluşu ve İdeolojisi

Milli Görüş lideri Necmettin Erbakan ileri sürdüğü fikirler, küresel sisteme ilişkin tenkitleri ve nizam koruyucu önerileriyle İslâmcı gelenek nezdinde büyük bir çığır açmıştır. Erbakan'ın 2011'de vefat etmesinin ardından Milli Görüş davası kurucusundan mahrum kalmış ve Milli Görüş içerisinde çözümler baş göstermiştir (Mercan, 2022). Milli Görüş Hareketi içerisinde yaşanan gerilimin ardından Milli Görüş

lideri Necmettin Erbakan'ın çocukları (Fatih Erbakan ve Elif Erbakan) üzerinden 2013'te Erbakan Vakfı kanalıyla bir teşkilatlanmaya gidilmiştir. Bu bağlamda hareketin teşkil ettiği alternatif bir örgütlenme modeli konumundaki Erbakan Vakfı ülke genelinde hızlı bir şekilde teşkilatlanmıştır. Daha önce Necmettin Erbakan'ın yanında yer almış "ak saçlı" isimlerle anlaşmazlık yaşayan aile mensupları Erbakan Vakfı üzerinden yeni bir partinin temellerini atmıştır (Baykal, 2024). Bu doğrultuda Yeniden Refah Partisi, 23 Kasım 2018'de Muhammed Ali Fatih Erbakan genel başkanlığında kurulmuştur. Parti'nin üye sayısı Ocak 2024 itibariyle 365.767'dir (Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı, 2024). Resmî kısaltması "Yeniden Refah" olan partinin amblemi renkli zemin üzerine beyaz hilal içerisinde beyaz başak ve hilalin altında Yeniden Refah Partisi yazısıdır (Yeniden Refah Partisi, 2022). Kapatılan Refah Partisi'ne oldukça benzer bir amblem kullanan Yeniden Refah'ın amblemindeki beyaz başak kalkınmayı temsil ederken, hilal figürü ise maneviyatı temsil etmektedir (Demir ve Kıvrak, 2024: 469). Yeniden Refah'ın kurucu kadrosunda 99 kişi bulunmaktadır. Partinin ilk genel başkanı Fatih Erbakan, partisinin kuruluş gerekçesi ve siyaset anlayışı hakkında kısaca şu açıklamalarda bulunmuştur:

Bugün milletimize Yeniden Refah Partimizin müjdesini verirken ehvenişerler yerine artık hayrın kendisinin meydana çıktığının müjdesini veriyoruz. Bugün milletimize çaresizlik, umutsuzluk, alternatifsizlik döneminin sona erdiğinin müjdesini veriyoruz. Bugün milletimize asli yuvamıza dönüşün başlangıcının müjdesini veriyoruz ve 'artık umut, çare, alternatif var, artık Yeniden Refah var' diyoruz. Geleceğimiz geçmişimiz gibi tertemiz olacaktır. Bizler bugüne kadar yapılan bütün hayırlı hizmetlere teşekkür etmek, bu hayırlı hizmetleri yapanları tebrik etmek, yapılan hizmetleri görmek ve takdir etmek için geliyoruz. Bununla birlikte eksikleri tamamlamak, eksik yapılanları nihayete erdirmek için geliyoruz. Yine bununla birlikte yanlışları da doğrusunu ortaya koyarak düzeltmek için geliyoruz. Yapılan hizmetlere teşekkür edeceğiz, takdir ve tebrik edeceğiz, eksikleri tamamlayacağız, yanlışları da devamıza, istikametimize uygun doğrularla düzelteceğiz (Anadolu Ajansı, 2018).

Yeniden Refah'ın ideolojisini net bir şekilde anlamak için öncelikle kapatılan Milli Selamet Partisi'nin (MSP) yerine, 1983'te kurulan ve 1998'de laiklik karşıtı faaliyetlerde bulunduğu gerekçesiyle kapatılan Refah Partisi'nin (RP) ideolojik duruşuna ve Milli Görüş hareketi içerisindeki önemine değinmek gerekmektedir.

Millî Görüş Hareketi, özellikle MSP'den başlayarak geç Osmanlı döneminde başarısızlığa uğrayan, tek parti döneminde kendisine alan bulamayan İslâmcılığı imanî bir var oluştan siyasi bir temsile taşıyıp ana akım seviyesinde temsil etmeye başlamıştır (Baykal ve Çaha, 2017b: 793). 1990'lara kadar büyük ölçüde selefi MSP'nin çizgisinde ve söyleminde olan RP'yi MSP'den ayıran temel özelliğin RP'nin daha az dinsel içeriklerden oluşan daha demokrat ve daha sivil toplumcu bir söyleme başvurması olduğu söylenebilir. 1990 sonrasında RP açısından söylem değişikliğine gidilmesinde "imkân alanlarının" genişlemesi ve Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne (AB) girme konusundaki girişimleri belirleyici olmuştur. RP'nin söylemindeki liberalleşmenin büyük oranda Yeni Sağ siyaset ve tabanındaki sosyal dönüşümle de yakından ilişkisi bulunmaktadır. RP'nin ideolojisinin muhafazakâr milliyetçi söylemi İslâmî referanslarla

kurgulayan bir yönü de söz konusu olmuştur. İdeolojisini “Milli Görüş” olarak ilan eden RP, hem muhafazakâr hem milliyetçi hem de İslâmci bir parti olarak öne çıkmıştır. Muhafazakâr-milliyetçi tarafı ağırlıklı olarak devletçiliğe vurgu yapması ve devlete sempati beslemesiyle yakından ilişkiliyken; en sivil yönünün İslâmcılık ile ilintili olduğu ifade edilebilir. RP, İslâmcılığı iç ve dış politikada farklı şekillerde tarif etmiştir. Buna göre dış politikadaki İslâmcılığın hedefi, İslâm dünyasına öncülük edecek “Büyük Türkiye” tasavvuruydu. Ancak RP, zamanla İslâmcılığı arka plana iterek muhafazakâr bir milliyetçiliği tasvip etmiş ve iktisadi yönden piyasa kapitalizmiyle eklenmiştir (Yavuz, 2018: 596-600). Parti programında laikliği din düşmanlığı olarak değil, din ve vicdan hürriyetinin teminatı olarak tanımlayan RP, muhafazakâr bir tutumla aileye önem atfetmiş ve aileyi toplumun temeli olarak tarif etmiştir. Diğer Milli görüş partileri gibi kendisini “hakkı üstün tutan Milli Görüş partisi” olarak nitelendiren RP, kendisi dışındaki siyasal partileri “Batı taklitçisi” şeklinde ötekileştirmiştir. Öte yandan RP parti programında Atatürk milliyetçiliğine ve prensiplerine referansla partinin başlıca hedefinin milleti çağdaş uygarlık seviyesine çıkartmak olduğu vurgulanmış, RP'nin gerçek anlamda demokrasinin kurulmasına, milli iradenin tecelli etmesine katkıda bulunacağı, Cumhuriyet'in normal işleyişini tehlikeye düşürecek hiçbir uygulama ya da düşünceye yer verilmeyeceği belirtilmiştir. Son olarak dış politikada bütün ülkelerle iyi ilişkilerin kurulması gerektiği ifade edilmiştir (Refah Partisi, 1986: 6-8, 31).

Günümüzde Milli Görüş'ü temsil eden tek siyasal parti ya da RP'nin mirasçısı iddiasındaki Yeniden Refah ise “Yeniden Büyük Türkiye ve Yeni Bir Dünya İçin” başlıklı parti programında öncelikle millet tarafından asırlardır özümsemiş olan Milli Görüş düşüncesinin temel alınacağı belirtilmiştir. Sonrasında ise partinin hak ve adaleti üstün tutacağı, “önce ahlak ve maneviyat” anlayışını esas alacağı vurgulanmıştır (Yeniden Refah Partisi, 2018). Yeniden Refah Parti Programı'nda adalet, ahlak, maneviyat, milli irade, refah, huzur, barış, hak, hukukun üstünlüğü, kuvvetler ayrılığı vb. prensiplerin altı çizilmişse de RP'den farklı olarak laiklik ilkesinden hiç söz edilmemiş, demokrasi ise siyasal partilere indirgenmiştir. Bu çerçevede din ve devlet işlerinin birbirinden soyutlanması açısından hayati önem arz eden laiklik kavramı göz ardı edilmişken; Anayasaya referansla siyasal partilerin demokrasinin vazgeçilmez unsurları olduğu ileri sürülmüş ve farklı fikirleri haiz partilerin parlamentoda faaliyet yürütmesinin demokrasinin bir lüzumu olduğu ifade edilmiştir. Milli Görüş hareketini referans alan partinin temel hedefi maddi ve manevi kalkınmayı gerçekleştirerek milletin huzur ve refaha kavuşmasını sağlamak, Türkiye öncülüğünde bütün insanlığın kurtuluşa erişmesi yolunda ilmi, iktisadi, politik ve ahlaki alanlarda gerekli adımları atmaktır. Yeniden Refah'ın maddi kalkınma açısından temel hedefi, ülkeyi uluslararası alanda en müreffeh ve gelişmiş bir düzeye çıkararak “Yeniden Büyük Türkiye” idealine ulaşmaktır. Manevi kalkınmanın gerçekleşmesi için; milletin milli ve manevi değerler etrafında toplanması, bütün vatandaşların temel hak ve hürriyetlerinin tam anlamıyla güvenceye alınması, toplumsal huzur ve barış ortamının mutlak surette tesis edilmesi, milli ve manevi değerlerin muhafazası ve gelecek nesillere devredilmesinde kilit önemi haiz ailenin korunup konsolide edilmesi, devlet-millet kaynaşması şart koşulmuştur. Yeniden Refah dış politikada da hakkın ve haklılığın üstün tutulması prensibini esas almış olmakla beraber D-8 Organizasyonu'nun kuruluş amacına uygun hareket

edeceğini, bu organizasyonun bir sonraki aşaması olan D-60 hedefine bir an önce ulaşılması için gerekli adımların atılacağını ifade etmiştir. NATO, AB, İslâm İşbirliği Teşkilatı ve Karadeniz İşbirliği Teşkilatı başta olmak üzere uluslararası antlaşmalara karşılıklılık esas çerçevesinde bağlı kalmakla birlikte milli menfaat ve değerlere aykırı hususların tekrar gözden geçirileceğini belirten Yeniden Refah, dış politikada muhatap ülkelerle ilişkilerin karşılıklı saygı, ekonomik ve siyasi çıkarlar doğrultusunda sürmesi için çaba göstereceğini dile getirmiştir (Yeniden Refah Partisi, 2018). Yeniden Refah'ın ideolojisinin net bir şekilde anlaşılması yolunda parti tüzüğü de önemli bir kaynak olarak karşımıza çıkmaktadır. Parti tüzüğünde de, parti programına benzer şekilde, maddi ve manevi kalkınma, adalet, huzur, barış, ahlak, millet iradesi, insan hakları, hukukun üstünlüğü, kuvvetler ayrılığı vb. ilkelere önem atfedilmişse de demokrasi ve laiklikten hiçbir şekilde bahsedilmemiştir (Yeniden Refah Partisi, 2022). Öte yandan Yeniden Refah kendisini sağ ya da sol yelpazede de tanımlamamış, 1983'te kurulan ve 1998'e kadar faaliyette bulunan Refah Partisi gibi Milli Görüş Hareketi'nin savunuculuğunu yapmıştır. Buna ilaveten Yeniden Refah, muhafazakâr değerlere (din, aile, tarih, ahlak, toplum vb.) önem atfetmişse de hiçbir zaman kimliğini muhafazakârlık üzerinden tarif etmemiştir.

Yeniden Refah kurulduktan sonra ikisi yerel, biri genel olmak üzere toplam üç seçim gerçekleşmiştir. Tablo 1'de Yeniden Refah Partisi'nin seçim karnesi gösterilmiştir.

Tablo 1: Yeniden Refah Partisi Seçim İstatistikleri

Seçimler	Alınan Toplam Oy	Oy Yüzdesi	Belediye/Milletvekili Sayısı
31 Mart 2019 Yerel Seçimleri	-	-	-
14 Mayıs 2023 Genel Seçimleri	1.505.736	2,80	5
31 Mart 2024 Yerel Seçimleri	2.922.024	6,79	62

Kaynak: Yüksek Seçim Kurulu verilerinden yararlanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Yeniden Refah Partisi kurulduktan sonra gerçekleşen 31 Mart 2019 yerel seçimlerine katılmamıştır. 14 Mayıs 2023 genel seçimleriyle ilk kez seçim tecrübesi yaşayan Yeniden Refah Partisi Cumhuriyet İttifakı çatısı altında kendi adaylarıyla seçime girerek dikkate değer bir oy alabilmişse de hazineden yardım almayı hak edecek ve seçim barajını aşacak düzeyde oy alamamıştır. Gerçekleşen 31 Mart 2024 mahalli idare seçimlerinde ise Yeniden Refah, oy oranını ciddi oranda artırarak ülke genelinde biri büyükşehir (Şanlıurfa), biri il belediyesi (Yozgat) olmak üzere çok sayıda ilçe, belde belediyesi kazanmıştır. Bu seçimlerde Yeniden Refah, CHP ve AK Parti'nin ardından seçimde en çok oy alan 3. parti olmuştur.

2. Yeniden Refah Partisi'nin Kadın Politikası

Son zamanlarda çok tartışılan Yeniden Refah'ın kadın politikasını Parti'nin kurumsal belgelerine (tüzük, program, seçim beyannameleri) ve Parti yönetici ve temsilcilerinin söylemlerine dayanarak iki müstakil başlık altında ele almak konu bütünlüğünü sağlama yönünden kilit öneme sahiptir.

2.1. Parti'nin Kurumsal Belgelerinde ve Seçim Hazırlık Süreçlerinde Kadın

Yeniden Refah'ın kadına yaklaşımını anlamanın en etkili yolunun parti tüzüğünü, parti programını seçim beyannamelerini irdelemekten geçtiği ileri sürülebilir. Parti tüzüğünde (2022) kadın vurgusu yapılmamış olmakla birlikte aile kurumunun önemine işaret edilmiş; ailenin sosyal ve ahlaki düzenin teminatı olduğu, aile ve neslin muhafazası için gerekli tüm tedbirlerin alınması gerektiği, aile huzuruna ve mutluluğuna zarar verecek dış faktörlerin üzerine gidileceği, yasalar aracılığıyla anne-babalara sağlanan çocuklarına ahlaki ve dinî eğitim yaptırma hakkının en etkili biçimde kullanılmasına katkı sağlanması gerektiği belirtilmiştir. Yine parti tüzüğünde “Zorunlu Teşkilatlar” içerisinde kadın kollarına yer verilmemiş olmakla birlikte “İhtiyari Teşkilatlar” başlığı altında ilk olarak “kadın kolları” ele alınmıştır. Bunun yanında parti tüzüğünün 24. maddesinde “Genel Merkez Kadın Kolları”nın çalışmalarına ilişkin tüm usul ve esaslara değinilmiştir. Önemle belirtmek gerekir ki Yeniden Refah kadın teşkilatları 81 ilde faaliyet göstermektedir.

Yeniden Refah Parti Programında (2018) ise parti tüzüğünün aksine kadınlarla ilgili çok sayıda ibareye yer verilmiştir. Bu çerçevede öncelikle toplumsal huzuru zedeleyen kadın cinayetlerin eğitim sayesinde asgari düzeye indirileceği, kadın çalışanlara uluslararası standartlarda tanınan tüm hakların verileceği ifade edilmiştir. Sonrasında ise “kadın” konusu müstakil bir başlık altında maddeler halinde ele alınmıştır. Buna göre;

▪ “Cennet anaların ayakları altındadır” hadisine göndermede bulunularak milletin en büyük kuvveti ve serveti olan imanlı ve inançlı kuşakların yetişmesinde hayati rolü haiz kadınların Parti'nin birincil konuları arasında yer aldığı ileri sürülmüştür.

▪ Kadının Allah tarafından yaratılan bir varlık olduğu ve insan olması hasebiyle tüm hak ve özgürlükleri doğuştan kazandığı ve sahip olunan bu hak ve hürriyetlerin hiçbir surette ihlal edilemeyeceği belirtilmiştir.

▪ Kadının yalnızca çocuk doğuran ve çocuğun bakımını üstlenen bir birey olmadığı aynı zamanda fitratına uygun her alanda sorumluluk alan bir birey olduğu ifade edilmiştir.

▪ “Yeniden Büyük Türkiye” idealinin gerçekleşmesinin kadınların etkin rolüyle mümkün olabileceği öne sürülmüş, bu bilincin pekişmesi için gerekli adımların atılacağı vurgulanmıştır.

▪ Yeniden Refah iktidarında kadınların iktisadi ve toplumsal alanda hayat koşullarının iyileştirilmesi, her alanda ülke politikalarının şekillenmesinde kadın

perspektifinin yansıtılması sağlamak için “Kadın ve Aile Bakanlığı”nın kurulacağı açıklanmıştır.

▪ Kadınların kamuoyu araştırmalarıyla beliren gereksinim ve taleplerinin, maddi ve manevi sorunlarının bölgesel etkenler de dikkate alınarak çözümlenebilmesi, tüm alanlarda çözüm üretilebilmesi, gerekli yasal düzenlemelerin yapılabilmesi için ülke içindeki ve dışındaki kadın örgütleri, STK’lar ve akademisyenlerle gerekli iş birliği zemini tesis edilecektir.

▪ Kadınların temel hak ve özgürlüklerinin güvence altına alınması, kadına yönelik şiddet, taciz, negatif ayrımcılık, maddi ve manevi istismarın engellenmesi, töre cinayetleri ve arzu etmedikleri evliliklere zorlanması vb. konularda “Önce ahlak ve maneviyat” ilkesine ve bilimsel datalarla desteklenen politikalar oluşturulacak, başta eğitim ve medya alanında olmak üzere gerekli mevzuat değişiklikleri konusunda gereken adımlar atılacaktır.

▪ Yeniden Refah, kadına yönelik şiddetin bertaraf edilmesinin yolunun cezai yaptırımların artırılmasından değil, aile içi eğitim ve toplumsal bilinçlenmeyle mümkün olacağı görüşündedir. Bu çerçevede kadına yönelik şiddeti meydana getiren koşulların bertaraf edilmesinin yolu ahlak, maneviyat ve adalet duygusu yüksek bir toplumdan geçmektedir. Kurulacak Kadın ve Aile Bakanlığı aile içi eğitim ve toplumsal bilinçlenme hususunda Diyanet İşleri Başkanlığı ile eş güdümlü faaliyet yürütecektir.

▪ Kadınlara yönelik her türlü şiddet, taciz ve ayrımcılığın önlenmesi için Kadın ve Aile Bakanlığı içerisinde şikâyet ve takip merkezleri oluşturulacaktır. Bu merkezler kamu kurumları, yerel yönetimler ve kadın STK’larla koordinasyon içerisinde olacaktır.

▪ Kültür emperyalizminin doğurduğu bilhassa kadın istismarına ilişkin davranışların başta medya olmak üzere iş hayatı, eğitim hayatı vb. alanlarda tasfiye edilmesi için gerekli yasal düzenlemelere gidilecektir.

▪ Müspet kadın rol modeller medyanın yanı sıra sanatsal, kültürel ve sosyal faaliyetlerde öne çıkarılacaktır. Bunlar vasıtasıyla ahlak, namus, merhamet, fedakârlık, şefkat, asalet, üretkenlik vb. değerler kadınlar arasında yaygınlaştırılıp pekiştirilecektir.

▪ Toplumsal yaşamın tüm alanlarında kadın ve erkeğin birbiriyle çatışma ya da üstünlük mücadelesi içerisinde değil, çıkar paralelliğine odaklı iş birliği ve dayanışma içinde sorumluluklarını ifa etmeleri için gerekli zihinsel dönüşüm eğitim ve medya aracılığıyla sağlanacaktır. Kadın ve erkek arasında “tamamlayıcılık” kavramı öncelenecektir.

▪ Kadın sorunlarının çözümünde nesnellikten uzak, çatışmacı üsluplara başvuran ataerkil ya da feminist perspektiflerin değerlendirmeleri değil, kadın üyelerin de yer alacağı konunun uzmanı bireylerden oluşan komisyonların değerlendirmeleri teşvik edilecektir.

▪ Kadınlara yönelik bütün yasal düzenlemeler yapılırken kadın STK’lerin tavsiye ve teklifleri azami düzeyde göz önünde bulundurulacaktır.

▪ Kız çocukların eğitimi önündeki tüm engeller lağvedilecektir. Kız çocukların eğitim yaşamlarına temel ve orta eğitimden sonra devam etmelerine destek olunacak ve ebeveynler bu hususta bilgilendirilecektir. Ekonomik yönden sıkıntı çeken kız çocuklarının eğitim harcamaları devlet tarafından temin edilecektir. Son tahlilde kadınların eğitim düzeyinin yükseltilmesi için gerekli bütün adımlar atılacaktır.

İŞİK

- Kadınların sosyo-ekonomik yapısının konsolide edilmesi için gerekli politikalar belirlenecektir. Bu doğrultuda kadınların çetin koşullarda, istemedikleri işlerde sigortasız olarak istihdam edilmesine müsaade edilmeyecek, onlara erken emekliliğe ayrılma ve yarı zamanlı çalışma olanakları sunulacaktır.
- Kendini işini kurarak üretime katkıda bulunmak isteyen kadınlara uygun şartlı, faizsiz krediler, vergi indirimleri vb. teşvik ve destekler azami düzeyde sağlanacaktır.
- Eşinden boşanma yoluyla ayrılan kadınların, boşadığı eşin olanakları elverişli değil ise, nafakaları insan onuruna yarışır ölçüde olmak kaydıyla devletçe oluşturulacak bir fon aracılığıyla temin edilecektir.
- Engelli ya da dul olup çetin şartlarda yaşamını idame ettiren kadınların sorunlarının çözülmesi için mahalli idarelerin, STK'ların ve üniversitelerin bu hususta katkı sunması sağlanacaktır.
- Ekonomik açıdan zor durumda olan, bakıma muhtaç ve kimsesiz kadınlara yönelik barınma, gıda ve sağlık hizmetlerinin parasız olduğu "Sıcak Yuva Merkezleri" tesis edilecektir.
- Türkiye ve İslâm dünyasının yanı sıra küresel çapta kadın ve aileyle ilişkili sorunlara çözüm üretilebilmesi amacıyla D-8 ve D-60 örgütleri bünyesinde "Kadın ve Aileyi Koruma Teşkilatı" oluşturulacaktır.

Yeniden Refah 2023 Seçim Beyannamesi'nde kadınlara yönelik parti programında yer alan tüm maddelere yer verilmiş olmakla beraber parti programında yer almayan, doğrudan kadınları ilgilendiren meselelerin de altı çizilmiştir. Bu kapsamda süresiz nafaka uygulamasından doğan mağduriyetlerin giderilmesi, İstanbul Sözleşmesinin devamı niteliğinde olan 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanunun aile bütünlüğünü bozucu maddelerinin ayıklanması, toplumun genel ahlak yapısını bozan LGBT derneklerinin kapatılması gerektiği ileri sürülmüştür (Yeniden Refah Partisi, 2023). Kadın Partisi, kadınlarla ilişkili olarak Yeniden Refah'ın LGBT derneklerinin kapatılması, 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun'un kaldırılması, süresiz nafaka uygulamasına son verilmesi, ahlak-maneviyat odaklı eğitim sistemine geçilmesi gerektiği yönündeki talepleri hakkında suç duyurunda bulunmuştur (Kadın Partisi, 2023: 2).

2023 genel seçimleri öncesinde Yeniden Refah'ın Cumhur İttifakına şartlı katılımı talep ettiği 30 maddelik listede doğrudan kadınları ilgilendiren hususlar da yer almıştır. Bu hususlar arasında İstanbul Sözleşmesi'nin iptalinin TBMM'de oylanması, toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik düzenlemelerden vazgeçilmesi, 6284 sayılı kanunun aile bütünlüğünü bozucu hükümlerinin ayıklanması, 6251 sayılı kanunun gözden geçirilmesi, sapkınlıkların engellenmesi, süresiz nafaka konusundaki mağduriyetlerin giderilmesi ve zinanın suç sayılması da bulunmaktadır (Çelik, 2023).

Öte yandan 14 Mayıs 2023 seçimlerine hazırlık sürecinde Aydın İl Başkanlığında il yönetim kurulu ve milletvekillerinin katılımıyla düzenlenen toplantı sonrasında çekilen fotoğraflar krize yol açmıştır. Bu çerçevede 2. sıra milletvekili adayı Bülent Ay'ın Ar-Ge ekibinden olan bir partili, Aydın 5. sıra aday Havva Türk'e "Kadın

ile erkek yan yana fotoğraf çekilemez” diyerek tepki göstermiştir. Havva Türk’ün yerinin değişmesini isteyen partili, aynı zamanda Havva Türk’ün sandalyesinin 1 metre uzağa alınmasını da istemiştir. Bu isteğe tepki gösteren İl Başkanı Osman Çağrı Çerçi, Türk’ün yerinde kalmasını istemiştir. İl Başkanına sesini yükselten partili İslâmiyet’te kadın ile erkeğin yan yana fotoğraf çekemeyeceğini belirtmiştir. Büyüyen tartışma sonucunda İl Başkanı Bülent Ay’dan ekibindeki partiliyi dışarı çıkarmasını talep etmişse de Bülent Ay da kadın ve erkeğin yan ayan fotoğraf çekilemeyeceğini ileri sürmüştür. Havva Türk’ün oturacağı yerin belirlenmesinin ardından İl Başkanı tartışma çıkaran partiliye “Oldu mu şimdi? Kurtardık mı İslâmiyet’i? demesi üzerine partili “Sen şuan İslâmiyet’e hakaret ediyorsun” diyerek İl Başkanının üzerine yürümüştür. Tartışma parti üyelerinin araya girmesiyle sonlanmıştır (Cumhuriyet, 2023a; Evrensel Haber, 2023; Nazilli Anlık Haber, 2023; 10 Haber, 2023). Yaşanan bu olaydan bir hafta sonra Düzce ilinde milletvekili adaylarının tanıtımını yapan Yeniden Refah’ta kadın aday krizi söz konusu olmuştur. Bu seçimlerde 3 milletvekili çıkaracak Düzce’de Yeniden Refah sırasıyla Nezir Merttürk, Çiğdem Kulalı Seçkin ve Mithat Kütükoğlu’nu aday olarak göstermiştir. Ancak Yeniden Refah’ın Düzce’de seçimlerde kullandığı bir minibüsün üzerinde Fatih Erbakan ve 1. ve 3. sıradaki adayların isimleriyle beraber fotoğraflarına yer verilmişken, 2. sıradaki kadın adayının sadece ismine yer verilmiş, fotoğrafı ise karartılmıştır (Gazete Duvar, 2023; Polemik Haber, 2023; Sol Haber, 2023). Yaşanan bu olay üzerine Düzce Eski İl Başkanı ve 1. sıra milletvekili adayı Nezir Merttürk, hadisenin reklamcı arkadaşlarının hatasından kaynaklandığını, bunu da düzelttiklerini açıklamıştır. Kadınların kendileri açısından bir değer, bir müstesna olduğunu, inanç gereği cennetin ayakları altına serildiğini, herkesin bir anneye sahip olduğunun, annesini sevmeyenin mutlak surette vatanına ya da kimseye huzur, barış getiremeyeceğini öne sürmüştür. Son olarak Merttürk, yanlış anlaşılardan dolayı kadınlardan özür dilemiştir (Sözcü, 2023). Yaşanan bu olay sonrası Yeniden Refah Düzce İl Başkanı değiştirilmiştir.

Yeniden Refah 2024 Seçim Beyannamesi’nde (2024: 18-21) kadınlara da yer ayrılmıştır. Burada Hz. Muhammed’e referansla kadınları Allah’ın yeryüzündeki emaneti olarak gören Yeniden Refah, kuracağı “Kadın Meclisi” sayesinde belediyelerin yönetim birimlerinde ve karar alma mekanizmalarında kadın temsilini artıracığını, “Ahlaklı Belediyecilik” ilkesiyle kadına şiddet sorununun önüne geçeceğini, aile dostu politikalar aracılığıyla toplumda artan boşanmalar ve bu boşanmalardan kaynaklanan haksızlıkların giderilmesi için arabuluculuk sistemini uygulamaya geçireceğini, fırsat eşitliği yolunda Kadın Meslek Edindirme Kursları aracılığıyla kadın istihdamı ve kadın girişimciliğin teşvik edeceğini, yoksul kadınlara yardımda bulunacağını, Çalışan kadınların çocukları için “Refah Çocuk Kreşi” ve kadınların psikolojik ve fiziksel destek alacağı “Kadın Refahı Sağlık Birimi”ni kuracağını, pozitif ayrımcılık çerçevesinde kız çocukları için “Kız Çocukları Eğitim Fonu”nu oluşturacağını vadedmiştir.

31 Mart 2024 yerel seçimlerinde Yeniden Refah’ta başı açık kadın aday krizine tanık olunmuştur. Bir önceki seçimde AK Parti’den aday adayı olan, fakat listelere giremeyen başörtülü olmayan Durdu Elif Çelikleş’in 2024 yerel seçimlerinde Yeniden

Refah'ın Karaman ili belediye başkan adayı olması partililerin tepkisine neden olmuştur. Bu kapsamda Çelikleş'in başörtülü olmayışı sebebiyle Parti'nin sosyal medya hesabındaki paylaşımlarda "Nerede Türbanı?", "Milli Görüş'e pek yakıştıramadım, çizgimizden sapmayın", "İşlerini bir kadına teslim eden millet huzur bulamaz" (Sol Haber, 2024) gibi partinin kurumsal kimliğiyle örtüşmeyen ifadelere yer verilmiştir.

2.2. Parti Yetkili ve Temsilcilerin Söylemlerinde Kadın

Yeniden Refah'ın kadın politikasını anlamının yollarından biri de parti yetkililerin söylemlerini irdelemekten geçmektedir. Bu çerçevede partinin kurucusu Fatih Erbakan, Genel Başkan Yardımcısı Doğan Aydal, Yüksek Disiplin Kurulu Üyesi Abdulkadir Yılmaz, Genel Başkan Yardımcısı ve İstanbul Milletvekilleri Suat Pamukçu ve Doğan Bekin, Konya Milletvekili Ali Yüksel, Genel Başkan Yardımcısı ve Kocaeli Milletvekili Mehmet Aşıl'nın kadınlara yönelik açıklamaları konu bütünlüğünü sağlama yönünde kilit önem arz etmektedir.

Yeniden Refah Genel Başkanı Fatih Erbakan 16 Şubat 2022'de parti genel merkezinde düzenlediği basın toplantısında iptal edilen İstanbul Sözleşmesi'nden kalan ve çok sayıda ailenin yıkılmasına yol açan "cinsiyetçi, faşist, feminist" 6284 sayılı kanunun derhal yürürlükten kaldırılması gerektiğini ifade etmiştir. Türk ve İslâm dünyasının tarih boyunca kadına büyük önem atfettiğini belirten Erbakan, partisinin her zaman kadına yönelik şiddetle mücadele ettiğini ifade etmiştir. Erbakan, kadına şiddetin ve yaşanan mağduriyetlerin önlenmesi için toplumun kültürü ve gelenekleriyle örtüşen yerli ve milli kanunların yapılmasının şart olduğunu iddia etmiştir (Erbakan, 2022). TBMM Genel Kurulu'nda kadına bakış açılarının milletimizin bin senelik kadına bakış açısı, başka bir ifadeyle Hz. Muhammed'in bakış açısı olduğunu dile getiren Erbakan, baş tacı olarak gördükleri kadınlara bakış açılarının nasıl olmalarını gerektiğini CHP'den öğrenecek olmadıklarını ifade etmiştir (Yurttaş TV, 2023).

Cumhuriyet karşıtı, kadın düşmanı olmakla itham edilen Yeniden Refah lideri Fatih Erbakan (Cumhuriyet, 2023b) katıldığı televizyon programında kadın konusunda kendisine yöneltilen eleştirilere cevap vermiştir. Kadınları partinin "kardelenleri" olarak gören Yeniden Refah'ta kadına düşmanlık diye bir şey söz konusu olmadığını ifade eden Erbakan, partisinin ilk resmi belediye başkanının kadın bir aday olduğunu, çok sayıda kadın milletvekili adaylarının bulunduğunu, bütün illerde kadın ve gençlik teşkilatlarının mevcut olduğunu, kadınların partinin bütün çalışmalarında en önde yer aldığını, kadınların eve kapanmalarını doğru bulmadıklarını, ilimin kadın-erkek ayrımı yapmaksızın herkese farz olduğunu ifade etmiştir (Beyaz TV, 2023).

Yeniden Refah Yüksek Disiplin Kurulu Üyesi Abdulkadir Yılmaz, 11 Mayıs 2011'de İstanbul'da imzalanan İstanbul Sözleşmesi ve bu sözleşmenin kanuni dayanağı olan, 20 Mart 2012'de yürürlüğe giren 6284 sayılı kanunun sosyal ve toplumsal hayata, en önemlisi aile hayatına ciddi olumsuzluklar getirdiğini belirtmiştir. Yılmaz, söz konusu sözleşme ve kanunun kadınları yaşatmadığını, kadına yönelik şiddet ve kadın cinayetlerin önüne geçemediğini, boşanmaların arttığını, temel hak ve hürriyetlerin bu sözleşmeyle değil, Anayasa ile düzenlediğini ileri sürmüştür. Dahası aile hukukundan

kaynaklı olarak eşlerin birbirlerine karşı yükümlülüklerinin bulunduğunu ve eşlerin haklarının 4721 sayılı Medeni Kanunla düzenlendiğini ifade eden Yılmaz, yuvaların yıkılmasına yol açan, toplum yapımız, örf, adet ve inancım ile örtüşmeyen kanuni düzenlemelerin sorunları her geçen gün artırdığını iddia etmiştir. Son olarak Yılmaz, erkeğin delil veya belge aranmaksızın tamamen beyanla evden uzaklaştırılmasına karşı çıkmıştır (Yılmaz, 2023).

Yeniden Refah Genel Başkan Yardımcısı Doğan Aydal katıldığı TELE 1 kanalında yayınlanan “Fikirler Kulübü” programında 6284 sayılı kanunda bazı eksiklerin olduğunu, söz konusu kanunun bazı maddelerinin ayıklanması gerektiğini öne sürmüştür. Aydal, kadının beyanının esas alınarak erkeğin evden uzaklaştırılmasının ve ömür boyu nafakanın hukuki eksiklik örneğini teşkil ettiğini ifade etmiş, 6284 sayılı kanunun 8. maddesinin 3. Fıkrası ile Medeni Kanunun 6. maddesinin taban tabana zıt olduğunu belirtmiştir. Ona göre hukuk devletinde iki tane taban tabana zıt bir kanunun olması eksikliklerdir, bunun düzenlenmesi gerekir ve kanunun tek başına kadın cinayetlerini önlemesi son derece güçtür (TELE 1, 2023).

Yeniden Refah Genel Başkan Yardımcısı ve Kocaeli Milletvekili Mehmet Aşila, parlamentoda yaptığı açıklamada kadına karşı şiddetin önlenmesini içeren 6284 sayılı kanunu hedef almıştır. Kadına karşı şiddetin önlenmesinde yasalara ihtiyaç olmadığını altını çizen Aşila, ilgili yasanın içerisindeki aileyi parçalayan, sosyal dokuyu bozan maddelerin derhal değiştirilmesi gerektiğini ileri sürmüştür. Dahası Aşila, “Bir kişiyi haksız yere öldüren tüm insanlığı öldürmüş gibidir”, “Cennet annelerin ayakları altındadır”, “Kadınlar size Allah’ın emanetidir” şeklindeki İslâm anlayışını referans aldıklarını belirtmiştir (Gardiyanoglu, 2023).

Yeniden Refah Genel Başkan Yardımcısı ve İstanbul Milletvekili Suat Pamukçu TBMM Genel Kurulu’nda yapmış olduğu konuşmada kadınları baş tacı olarak kabul ettiklerini, kadına bakış açılarının peygamber efendimizin bakışı gibi olduğunu ve bunun üstünde bir değer söz konusu olamayacağını iddia etmiştir (<https://www.instagram.com>, 2023).

Yeniden Refah Genel Başkan Yardımcısı ve İstanbul Milletvekili Doğan Bekin, her yıl Haziran ayında düzenlenen LGBT Onur Ayı başlangıcı sebebiyle Batı’da insan hakları ve temel hürriyetlere dayandırılmaya çalışılan sözde “eşit hak arayışı” kisvesi ismi altında ABD Ankara Büyükelçilik binasına LGBT sapkınlığı bayrağının asılması; yabancı misyon görev anlayışıyla çeliştiği, milletin aile yapısına, inanç, manevi değerler ve insanlık onuru bakımından olumsuz örnek teşkil ettiği gerekçesiyle kabul edilemez olduğunu vurgulamıştır. Konu hakkında Amerika Birleşik Devletleri (ABD) büyükelçisinin görev alanının dışına çıktığını iddia eden Bekin, toplumun ahlaki yapısına bozmaya dönük bu girişimin T.C. Dışişleri Bakanlığı yetkilileri tarafından re’sen incelenmesi ve bunun neticesinde ABD büyükelçisinin derhal bakanlığa çağrılıp nota verilmesi gerektiğini ileri sürmüştür (Bekin, 2023).

Yeniden Refah’tan Konya Milletvekili seçilen MYK üyesi Ali Yüksel’in yıllar önce 3 eşinin olduğunun ortaya çıkması geniş tartışmalara yol açmıştır. Kadın hakları

savunucuları Yüksel'in parlamentoda yer almasının suç olduğunu öne sürmüştür (Kam, 2023). Bu tepkiler üzerine Yüksel, sosyal medyada yaptığı açıklamalarla iddiaları yalanlamıştır. Bu çerçevede Yüksel ilk eşinin vefat ettiğini, ikinci eşinden boşandığını ifade etmiştir (Rûdaw, 2023). İlerleyen süreçte verdiği röportajda bir dönem üç eşi olduğunu itiraf eden Yüksel, ilk eşinin ölümünden sonra iki eş ile kaldığını, niyetinin dörde kadar gitmek olduğunu, bu hususun ise Allah'ın kanunlarıyla çelişmediğini, yaşamını Türkiye Cumhuriyeti mahkemelerine göre değil, Allah'ın kanunlarına göre tanzim ettiğini belirtmiştir. Üç eşten toplamda sekiz tane çocuğunun olduğunu ileri süren Yüksel, tek eşlilik ve kadın özgürlüğünün erkeklerin bir oyununu olduğunu iddia etmiş, evlenmenin yalnızca cinsel haz için olmadığını ifade etmiştir. Yine Yüksel açıklamalarında şeri hukuktan yana olduğunu, kadınların esas görevinin kocasına hizmet etmek olduğunu ve kadının çalışmasına sıcak bakmadığını öne sürmüştür (Cumhuriyet, 2023c). Son olarak milletvekili olduktan sonra çok eşli olmasıyla gündeme gelen Ali Yüksel, kadın ve erkeğin asla eşit olamayacağını; kadının asli görevinin çocuk doğurmak ve çocuğu terbiye etmek iken erkeğin asıl vazifesi ise kadına ve çocuklarına bakmak, onları beslemek olduğunu ifade etmiştir. Yüksel'e göre kadın ve erkeği eşitlemeye çalışmak en büyük adaletsizliktir (Bursalı, 2023).

Sonuç

Bu araştırmada Necmettin Erbakan'ın temellerini attığı Milli Görüş Hareketi'ni baz alan ve hızla yükselen Yeniden Refah'ın kadına bakışı ya da kadına biçtiği rol partinin birincil kaynakları ve parti yetkililerin söylem ve eylemleri üzerinden açıklanmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda maddi ve manevi kalkınmayı esas alan Yeniden Refah'ın parti tüzüğü, parti programı, seçim beyannameleri ve parti ileri gelenlerinin açıklamaları analiz edildiğinde kısmen din (İslâmiyet) odaklı bir kadın politikasının izlendiği ve özellikle partililerin İslâm'ı anlayış sınırlılığında bir dini yaklaşımı benimsediği ileri sürülebilir. Yoğunlukla Hz. Muhammed'in sözlerine göndermede bulunmuş olması bu gerçeği kanıtlar niteliktedir. Ayrıca kadının genellikle aile üzerinden anlam kazandığı Yeniden Refah'ta bariz bir şekilde aileye yapılan vurgunun temelinde de dinsel anlayışın yattığı ileri sürülebilir. Toplumsal hayatın devamlılığı için aileyi bir zaruret olarak gören Yeniden Refah, ailenin yıkımına yol açacak her türlü düzenlemeye karşı çıkmıştır. "Cinsiyetçi, faşist, feminist" olduğu iddiasıyla İstanbul Sözleşmesi'nin ve 6284 sayılı kanunun yürürlükten kaldırılması ve LGBT derneklerinin kapatılmasının hararetle savunulmuş olması bunun kanıtıdır.

Öte yandan Yeniden Refah'ın kadını konumlandığı yerin aile hayatıyla sınırlı olmadığını belirtmek gerekir. Bu konuda kadının tek görevini çocuk doğurmak ve yetiştirmek olmadığı ve toplumsal, siyasal, ekonomik, kültürel hayatın her alanlarında aktif bir şekilde yer alması gerektiği de açıkça ifade edilmiştir. Ancak özellikle kadınlara yönelik seçim hazırlık dönemlerinde yaşanmış -çok sınırlı da olsa- olumsuzluklar (başı açık kadın adaya parti tabanının karşı çıkması, partilinin kadın ve erkeğin yan yana oturmasını yadırgaması, seçim arabasının üzerinde erkek adayların adlarına ve fotoğraflarına yer verilmişken kadın adayın sadece ismine yer verilmiş olması vb.) kadın-erkek eşitliği noktasında kamuoyunun tepkisine yol açmıştır. Bu

doğrultuda Yeniden Refah'ın kadın-erkek eşitliğini benimsediğine dair bir veriye ulaşılmamıştır. Dahası partinin üst yetkili bir isminin çok eşli olması ve çok eşliliği İslâm'a referansla savunması kadın-erkek eşitliğine ilişkin olumsuz algıları beraberinde getirmiştir. Genel bir çerçeve olarak Yeniden Refah, kadınların temel hak ve hürriyetlerinin güvenceye alınmasını tasvip etmişse de gerek partinin birincil kaynaklarında gerekse parti yetkililerin söylemlerinde başta LGBT'liler olmak üzere kadının hak ve hürriyetlerini garantiye almaya dönük bir ifadeye rastlanılmamıştır. Son tahlilde Yeniden Refah'ın tasavvur ettiği kadın profiline İslâmî değerleri özümsemiş kadın olduğu öne sürülebilir.

Etik Beyanı: Çalışma için etik kurul onay belgesi gerekmemektedir.

Katkı Oranı Beyanı: Çalışma tek yazarlı olarak hazırlanmıştır.

Çıkar Çatışması Beyanı: Makale yazarının çalışma kapsamında herhangi bir kişisel ve finansal çıkar çatışması söz konusu olmamıştır.

Kaynakça

- 10 Haber (2023, Nisan 12). Yeniden Refah Partisi'nde Bu Kez 'Kadınla Erkek Yan Yana Fotoğraf Çekilmez' Kavgası. Erişim adresi <https://10haber.net/siyaset/yeniden-refah-partisi-yine-kadina-bakis-acisiyla-gundemde-aydinda-oturma-kavgasi-168024/> (Erişim tarihi: 03.07.2024)
- 1961 Anayasası (1961, Temmuz 09). Erişim adresi <https://www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/onceki-anayasalar/1961-anayasasi/> (Erişim tarihi: 09.03.2024)
- Altıntaş, H. (2003). Türk Siyasal Sisteminde Siyasal Partiler Ve Kentleşmenin Kutuplaşma Sürecine Etkileri. *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, 5, 1-31.
- Anadolu Ajansı (2018, Kasım 23). Fatih Erbakan 'Yeniden Refah Partisi'ni kurdu. Erişim adresi <https://www.aa.com.tr/tr/politika/fatih-erbakan-yeniden-refah-partisini-kurdu/1319439> (Erişim tarihi: 25.06.2024).
- Arpacı, I. ve Baharççek, A. (2017). Milli Görüş Partilerinin Programlarının Dış Politika Analizi. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(İktisat Özel Sayısı), 115-126.
- Baykal, Ö. (2021). Sağ Bir Siyaset Olarak Milli Görüş Hareketi. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 17(60), 34-58.
- Baykal, Ö. (2024, Mart 28). "Yükselen" Yeniden Refah "Diğerlerinin" Yap(A)Madığı Neyi Yaptı? *Perspektif*. Erişim adresi <https://www.perspektif.online/yukselen-yeniden-refah-digerlerinin-yapamadigi-neyi-yapti/> (Erişim tarihi: 25.06.2024)

- Baykal, Ö. ve Çaha, Ö. (2017a). Politik Aktör Olarak Necmettin Erbakan'ın Türk Siyasetindeki Yeri. *Akademik Hassasiyetler*, 4(8), 1-18.
- Bekin, D. (2023, Haziran 02). ABD Büyükelçilik Binasına LGBTI Paçavrasının Asılması Kabul Edilemez. Erişim adresi <https://yenidenrefahpartisi.org.tr/page/abd-buyukelcilik-binasina-lgbti-pacavrasinin-asilmasi-kabul-edilemez-/2568> (Erişim tarihi: 03.07.2024)
- Beyaz TV (Eylül, 17). Fatih Erbakan Neden Kadın Düşmanı İlan Edildi [Video]. Youtube. Erişim adresi <https://www.youtube.com/watch?v=McJ1iyqj3Ww> (Erişim tarihi: 26.06.2024)
- Bursalı, C. (2023, Ağustos 19). Yeniden Refahlı Ali Yüksel: Tek Eşlilik Erkeklerin Kadınlara Tuzağıdır. Erişim adresi <https://www.gazeteduvar.com.tr/yeniden-refahlı-ali-yuksel-tek-eslilik-erkeklerin-kadinlara-tuzagidir-haber-1633345> (Erişim tarihi: 01.07.2024)
- Coşkun, C. ve Yanar, E. (2020). Milli Görüş ve Adalet ve Kalkınma Partisi: Süreklilikler ve Kopuşlar. *Akademik İzdüşüm Dergisi*, 5(2), 266-280.
- Cumhuriyet (2023a, Nisan 11). Yeniden Refah Partisi'nde "Kadın-Erkek Yan Yana Oturamaz" Kavgası. Erişim adresi <https://www.cumhuriyet.com.tr/turkiye/yeniden-refah-partisinde-kadin-erkek-yan-yana-oturamaz-kavgasi-2070315> (Erişim tarihi: 03.07.2024)
- Cumhuriyet (2023b, Mayıs 15). Fatih Erbakan TBMM'de. Erişim adresi <https://www.cumhuriyet.com.tr/siyaset/fatih-erbakan-tbmmde-2081521> (Erişim tarihi: 26.06.2024)
- Cumhuriyet (2023c, Ağustos 19). 'Üç Eşli' Vekil Ali Yüksel'den Skandal Sözler: 'Evlenmek Sadece Cinsel Zevk İçin Değildir, Piyasayı Piçlerle Mi Dolduralım?' Erişim adresi <https://www.cumhuriyet.com.tr/siyaset/uc-esli-vekil-ali-yukselden-skandal-ifadeler-evlenmek-sadece-cinsel-zevk-icin-degildir-piyasayi-piclerle-mi-2110296> (Erişim tarihi: 30.06.2024)
- Çaha, Ö. ve Baykal, Ö. (2017b). Milli Görüş Hareketinin Kuruluşu: Türk Siyasetinde Milli Nizam Partisi Deneyimi. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19(3), 788-806.
- Çakır, R. (2018). Milli Görüş Hareketi. . Bora ve M. Gültekingil (Ed.), *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce İslâmcılık* (ss. 544-575). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Çalmuk, F. (2001). *Erbakan'ın Kürtleri: Milli Görüş'ün Güneydoğu Politikası*. İstanbul: Siyahbeyaz Yayınları.

- Çalmuk, F. (2018). Necmettin Erbakan. T. Bora ve M. Gültekingil (Ed.), *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce İslâmcılık* (ss. 550-567). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Çelik, E. (2023, Mart 13). Yeniden Refah’ın 30 talebi ve Fatih Erbakan’ın ‘hesapsız’ tavrı. *Yeni Şafak*. Erişim adresi <https://www.yenisafak.com/yazarlar/ersin-celik/yeniden-refahin-30-talebi-ve-fatih-erbakanin-hesapsiz-tavri-4514884> (Erişim tarihi: 01.07.2024)
- Demir, O. & Kıvrak, E. (2024). Yeniden Refah Partisi: Kuramsal Bir Değerlendirme. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Temmuz 2024(2)*, 468-481. DOI: 10.17494/ogusbd.1475914
- Erbakan, F. (2022, Şubat 16). Milyonlarca Yuvayı Yıkan 6284’ü Kaldırın! Erişim adresi <https://yenidenrefahpartisi.org.tr/page/milyonlarca-yuvayi-yikan-6284-39-u-kaldirin-/2116> (Erişim tarihi: 27.06.2024)
- Evrensel Haber (2023, Nisan 11). Yeniden Refah Partisi’nde “Kadın-Erkek Yan Yana Fotoğraf Çekilemez” Tartışması Çıktı. Erişim adresi <https://www.evrensel.net/haber/487258/yeniden-refah-partisinde-kadin-erkek-yan-yan-fotograf-cekilemez-tartismasi-cikti> (Erişim tarihi: 03.07.2024)
- Gardiyanoğlu, S. (2023, Ekim 04). YRP’li Aşıla 6284’ü Hedef Aldı. Erişim adresi <https://www.cagdaskocaeli.com.tr/haber/16826066/yrpli-asila-6284u-hedef-aldi> (Erişim tarihi: 01.07.2024)
- Gazete Duvar (2023, Mayıs 01). Yeniden Refah Kendi Kadın Adayını Sansürledi: Adı Var, Fotoğrafı Yok. Erişim adresi <https://www.gazeteduvar.com.tr/yeniden-refahta-kadinin-adi-var-fotografi-yok-golge-aday-haber-1616054> (Erişim tarihi: 02.07.2024)
- <https://www.instagram.com/rprefahpartisi/reel/C0M2cjVog6P/?ref=app.socxo.com&hl=bg> (Erişim tarihi: 03.07.2024).
- Işık, M. (2023). Milli Görüş Partilerinin Muhafazakârlık Anlayışı. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi, 13(2)*, 55-77.
- Işık, M. (2024). 28 Şubat Postmodern Darbesinin Aktörleri Üzerine Bir Analiz. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 9(17)*, 126-148.
- Kadın Partisi (2023, Mart 28). Hüda Par Ve Yeniden Refah Partisi İçin Suç Duyurusu. Erişim adresi <https://www.kadinpartisi.org.tr/huda-par-yeniden-refah-partisi-icin-suc-duyurusu> (Erişim tarihi: 26.06.2024)
- Kam, G. (2023, Haziran 01). YRP’li Ali Yüksel’in 3 Eşinin Olduğu Ortaya Çıktı: ‘TBMM’de Olması Suç’. *Cumhuriyet*. Erişim adresi

<https://www.cumhuriyet.com.tr/siyaset/yrpli-ali-yukselin-3-esinin-oldugu-ortaya-cikti-tbmmde-olmasi-suc-2086588> (Erişim tarihi: 30.06.2024)

Mercan, M. H. (2022, Ekim 01). Seçim Sürecine Doğru İlerlerken Milli Görüş Partileri: Saadet Ve Yeniden Refah. *Kriter*, 7(72). Erişim adresi <https://kriterdergi.com/dosya-siyasi-partiler/secim-surecine-dogru-ilerlerken-milli-gorus-partileri-saadet-ve-yeniden-refah> (Erişim tarihi: 25.06.2024)

Nazilli Anlık Haber (2023, Nisan 12). Aydın Yeniden Refah Partisi'nde Parti Üyesinin Yobazlığı Kavga Çıkardı. Erişim adresi <https://nazillianlik.com/2023/04/12/aydin-yeniden-refah-partisinde-parti-uyesinin-yobazligi-kavga-cikardi/> (Erişim tarihi: 03.07.2024)

Polemik Haber (Mayıs 01). Yeniden Refah Partisi Düzce'de Kadın Adayını Sansürledi. Erişim adresi <https://www.polemikhaber.com/yeniden-refah-partisi-duzcede-kadin-milletvekili-adayini-sansurledi> (Erişim tarihi: 02.07.2024)

Refah Partisi (1986). Parti Programı. Erişim adresi <https://acikerisim.tbmm.gov.tr/server/api/core/bitstreams/5deccf2d-7528-4f94-b1fc-fd02aed0aefe/content> (Erişim tarihi: 21.11.2024).

Rûdaw (2023, Haziran 03). 3 Eşli Denilen Yeni Milletvekilinden İddialara Yanıt. Erişim adresi <https://www.rudaw.net/turkish/middleeast/turkey/0306202334> (Erişim tarihi: 30.06.2024)

Sarıbay, A. Y. (2018). Milli Nizam Partisi'nin Kuruluşu ve Programının İçeriği. T. Bora ve M. Gültekingil (Ed.), *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce İslâmcılık* (ss. 576-590). İstanbul: İletişim Yayınları.

Sol Haber (2023, Mayıs 01). Yeniden Refah Partisi Kadın Milletvekili Adayının Fotoğrafını Kararttı. Erişim adresi <https://haber.sol.org.tr/haber/yeniden-refah-partisi-kadin-milletvekili-adayinin-fotografini-karartti-373205> (Erişim tarihi: 02.07.2024)

Sol Haber (2024, Ocak 09). Yeniden Refah Partisi'nin Başlı Açık Kadın Adayı Partide Tartışma Yarattı. Erişim adresi <https://haber.sol.org.tr/haber/yeniden-refah-partisinin-basi-acik-kadin-adayi-partide-tartisma-yaratti-388926> (Erişim tarihi: 02.07.2024)

Sözcü (2023, Mayıs 01). Kadın Adayın Adı Var, Yüzü Yok! Yeniden Refah Partisi'nden Akılalmaz Sansür. Erişim adresi <https://www.sozcü.com.tr/kadin-adayin-adi-var-yuzu-yok-yeniden-refah-partisinden-akilalmaz-sansur-wp7670904> (Erişim tarihi: 02.07.2024)

TELE 1 (2023, Mart 25). Yeniden Refah Partisi Gnl. Bşk. Yrd. Doğan Aydal, 6284 Sayılı Kanun İçin “Eksikler Var” Dedi [Video]. Youtube. Erişim adresi https://www.youtube.com/watch?v=Emyj5n0S_PU (Erişim tarihi: 02.07.2024)

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (1982, Kasım 09). Erişim adresi <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2709.pdf> (Erişim tarihi: 09.03.2024)

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı (2024). Siyasi Parti Genel Bilgileri. Erişim adresi <https://www.yargitaycb.gov.tr/icerik/1481> (Erişim tarihi: 24.06.2024)

Yavuz, M. H. (2018). Milli Görüş Hareketi: Muhalif ve Modernist Gelenek. Bora ve M. Gültekingil (Ed.), *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce İslâmcılık* (ss. 591-603). İstanbul: İletişim Yayınları.

Yeniden Refah Partisi (2018). Parti Programı. Erişim adresi <https://yenidenrefahpartisi.org.tr/page/parti-programi/14> (Erişim tarihi: 24.06.2024)

Yeniden Refah Partisi (2022, Kasım 06). Parti Tüzüğü. Erişim adresi <https://yenidenrefahpartisi.org.tr/page/parti-tuzugu/12> (Erişim tarihi: 24.06.2024)

Yeniden Refah Partisi (2023). 2023 Seçim Beyannamesi. Erişim adresi <https://yenidenrefahpartisi.org.tr/page/2023-genel-secimleri-beyannamemiz/2501> (Erişim tarihi: 24.06.2024)

Yeniden Refah Partisi (2024). 2024 Seçim Beyannamesi. Erişim adresi <https://yenidenrefahpartisi.org.tr/page/yeniden-refah-partisi-2024-secim-beyannamesi/2760> (Erişim tarihi: 24.06.2024)

Yılmaz, A. (2023, Mart 13). 6284 Sayılı Kanun İle İlgili Görüşlerimiz. Erişim adresi <https://yenidenrefahpartisi.org.tr/page/6284-sayili-kanun-ile-ilgili-goruslerimiz/2464> (Erişim tarihi: 27.06.2024)

Yurttaş TV (2023, Kasım 28). TBMM Fena Karıştı! CHP Ve Yeniden Refah Partisi Arasında ‘Kadın’ Tartışması! [Video]. Youtube. Erişim adresi <https://www.youtube.com/watch?v=ba3aje6XoYw> (Erişim tarihi: 03.07.2024)

Yüksek Seçim Kurulu (2024). Seçim İstatistikleri. Erişim adresi <https://www.ysk.gov.tr/tr/secim-i-CC%87statistikleri/78318> (Erişim tarihi: 24.06.2024)